

Eeva-Liisa Manner: Hodina X

(Ze sbírky básní *Fahrenheit 121. Runoja*. Vyd. Tammi, Helsinki 1968. Přel. Michal Kovář.)

Ladislav Novák (nar. 1925 v Čechách, avšak učitelem na Moravě), napsal báseň, jež obsahuje i návod k použití a která mně silně zaimponovala. Recept je následující:

1. *Ve městě, v němž žiješ, vyhledej dostatečně klidné místo. Na tom místě, když odbije nějaká určitá hodina X, však přesto musejí být lidé, kteří nemají nic zvláštního na práci. Jestli jsou tam také holubi, je všechno, jak má být.*
2. *Vezmi budík, jenž zvoní dost nahlas, a nastav zvonění na hodinu X. Pro holuby kup nějaké zrní.*
3. *Dvě minuty před hodinou X jdi na náměstí, jež sis vybral, polož budík na kámen a okolo rozsyp zrní. Pak několik kroků ustup.*
4. *Když budík začne zvonit a holubi poplašeně vzlétnou, ze všech sil zakřič: „Vybuchne to!“ Odběhni zděšeně stranou.*
5. *Po několika vteřinách, když už budík přestal zvonit, jdi klidně nazpět, dej budík do aktovky a slavnostně oznam: „Tak vybuchlo jádro básně Hodina X od Ladislava Nováka z Moravy!“ Pakliže tě chce zatknout policie, ukaž jim báseň a řekni jim, že se účastníš pohyblivé lyriky Ladislava Nováka.*

Podle tohoto vzoru můžeš podobné básně vymýšlet sám, a tak pronikat do živé lyriky.

P.S.: Poznámka k bodu 1: Mám na mysli malá historická náměstí, podobná pražskému Malému rynku, kde se spájí gotika, renesance a barok a kde je mnoho holubů.

Rozhodla jsem se udělat experiment doporučený panem Novákem; vždy mě přitahovalo více než kterýkoli kus napsané básně zabývat se něčím živým. Všechny náležitosti už jsem měla: malé náměstí, lidi a holuby, i hodiny. Řekla jsem o svém úmyslu jednomu svému známému a ten mi striktně zakázal jej provést: To nesmíš udělat, zavřou tě, *guardia civil* tě bude vyslyšet dvacet čtyři hodin, budík ti odeberou, tebe vypovědí ze země. V nejlepším případě dostaneš půl roku, budeš ve špinavém ženském vězení o polévce z kopřiv a o chlebu plném písku a švábů.

Všechny krutosti a dobře míněná varování se minuly účinkem, neboť pro tu myšlenku jsem se zapálila, chtěla jsem za jakoukoli cenu zakusit krásu, již slibovala báseň, toužila jsem po součásti pravdy, třebaže bych pak musela procházet nástrahami tohoto světa.

Malé náměstí bylo zasvěceno Ignáci z Loyoly – připomnělo mi to Tovaryšstvo Ježíšovo, Inkvizici a autodafé – temné stránky španělské historie, ale nyní bylo náměstí klidné a lemovala je směs renesance, gotiky a baroku i něčeho dalšího. Vzala jsem budík a sáček se zrním a vydala se na svatou pouť k pramenům živé poezie. Nebo bych, pakliže bereme v potaz technické přístroje, měla spíš říct do jejích magnetických polí? Na lavičkách vroubících náměstí bylo pár bloumavých lidí, muž s bolavýma očima, který prodával losy, grand, který nechával odpočinout svým starým údům znaveným sluncem, spící mladík natažený pod lavičkou, stará tlustá žena s keksy a další žena, která paličkovala krajku. Bylo za šest minut pět, siesta právě končila.

Nařídila jsem svou bombu – pátá hodina byla hodina X z básně – položila jsem ji doprostřed náměstí, rozsypala kolem zrní – holubi hned přilétli z uliček a všech blízkých věží – a šla jsem čekat stranou. Měla jsem ještě něco přes čtyři minuty. Čas ubíhal pomalu.

Holubi vrkali jako prameny vody. Už si nepamatují, kdo to řekl, mohla jsem to být i já. Holubi vrkali jako prameny vody a mezi krmením si někteří milenci navzájem z peří vybírali cizopasníky.

Celé Španělsko je stejné: poetické hlasy, písně, ozvěny, nepoetické činy. Krásné tvary, veselá hrubost, ponurá chudoba. Ani kámen není tak tvrdý jako srdce Španělska. Milenci vrkají (jako prameny vody), *besame mucho*, a rolník kopanci zpřeláme svému oslu údy. Černé Španělsko! (které si ještě myslí, že je středem světa, a snad také je, mysticky, poněvadž je tak černé.) Takto jsem meditovala očekávajíc hlas budíku a pravděpodobně jsem to byla já, kdo se polekal nejvíc, když hodiny začaly zvonit. Holubi se sice také lekli a třepotavě jak mrak se vznesli do vzduchu, avšak vrátili se zpět hned poté, co péro hodin vyčerpalo svou sílu. Lidé byli neteční. Pravděpodobně bych potřebovala dynamit či alespoň sůl rtuti, aby si mě a Ladislava Nováka všimli.

Vybouchne to! zakřičela jsem, ale Španělé na takové hlasy vůbec nereagují – kdysi se rozhodli, že druhá občanská válka nesmí přijít, cokoli jiného, jen ne občanská válka, a proto zůstávají klidní a neteční ke všem hlasům války až do své časné smrti. Prodavač losů stěží pozvedl svá zanícená oční víčka, spící mladík spal dále, žena s keksy stále jedla keksy a žena s paličkováním pořád paličkovala.

Jen grand byl zaujat, či abych tak řekla, osvícen. Když jsem si šla pro budík, řekl zdvořile s náznakem kolegiality v hlase: „Signorina provádí vědecké pokusy? Jste ornitoložka? I já jsem kdysi zkoumal, ale teď... nemám čas... Inu, ptáci vždy bouřlivě reagují na prudké zvuky, úderu hodin z támhleté katedrály (ukázal na ni) je vždy vyplaší z věže, avšak po odbití se vrátí zpět.

Vlastně to byla báseň, řekla jsem se studem a dala budík do tašky.

„Tak tak, ve vědě o ptácích je mnoho poezie, často jsem přemýšlel o chování ptáků, například o jejich cestách a orientaci ve tmě, říká se, že je to pudové, ale to nevysvětluje vůbec nic, a proč by instinkt měl být méně než rozum? Ale co když to je rozum, co když vypočítávají dráhu letu z hvězd, anebo snad mají v krvi nějaký ukazatel či hodiny?“

Řekla jsem, že jsem slyšela, že ptáci v současné době vypočítávají svou dráhu podle hvězd, z hlavy provádějí velmi rychlé a přesné výpočty, kvůli nimž by lidé museli použít rozličné stroje a hlavně by je to stálo spoustu času.

„Hm. Z hlavy to asi nedělají. Mou teorií je teorie hodinového stroje. Podívejte se, veškerenstvo je velký hodinový stroj, hvězdy ozubená kola. Ptáci se na tomto systému podílejí, mají vnitřní hodiny, které velice přesně odpovídají hodinám universálním. Nekonečně velké a nekonečně malé, ale mezi nimi vládne tajemná shoda, fungují naprosto stejně. Ptáci nejsou matematiky, nýbrž sami jsou matematikou, částí velkých řad. My jsme také, my jsme též měli ty – chemické hodiny – avšak dostali jsme se z rytmu, když jsme si vzali na pomoc stroje. Jsme stvořeni ze stejné látky jako hvězdy, z vody, země, vzduchu a světla.“

Na začátku bylo Slovo, a to slovo bylo z plynného vodíku, přisadila jsem si přátelsky.

Neposlouchal mě, poslouchal ozvěnu svých slov (ve hvězdách? v ptácích?) a v jeho smaltových očích jsem viděla, že smalt krásy z jeho života oprýskal, a to jen kvůli ptákům, kvůli ptákům.

Hleděl na oblohu a mluvil ke mně neosobně a stejným způsobem, jako by mi sděloval tajemství. Měla jsem rozprostřít svou chudobu v sousedství jeho pokladů? Položit své plechové hodiny vedle jeho nebeského planetária?

Tiše jsem odešla, ani si toho nevšiml a dále vykládal své ornitologické postřehy tam blízko ptáků, pramenů, zavšivených holubů, ve svém alpakovém plášti barvy zinku, v očích zastavený pohled toho, který se nemohl věnovat té kráse, již se věnovat chtěl, a který si proto myslí, že krásu ztratil, právě tu krásu, jež by se stala smyslem jeho života.

Přemýšlela jsem, jak dlouho žije a jak je to stále bohatý mladík. Za krásné považoval pouze to, co je vznešené; pravý gotický typ, i jeho profil byl jak profil šlechtice ze skicy El Greca. Snad se narodil tehdy, když zde vládla strašná móda turnýr, a jestli nebyl vychován pod sukněmi, určitě vyrostl v jejich stínu. Turnýra byla jeho první kosmickou bójí.

Vznešené myšlenky, starobylé ideály; hvězdy, věže, oči skelné vyhlížením. Skutečně bohatí se jimi stávají: pakliže nejsou chamtiví, skoupí, něžně milující svá těla a své majetky, stávají se neskutečnými. Proto jsem prchla dřív, než mi mohl nabídnout ze svého podílu, a stejnou cestou jsem se také rozmrzele vzdálila od svého soudruha pionýra Ladislava Nováka a jeho výbušné poezie – byla snad ta Hodina X jenom hloupá hra? levný trik? nehorázný podvod? Musela jsem naivně zkoušet každý verš, než jsem se mohla rozejít s lyrikou světa, s lyrikou celého světa?